

- Гл. ас. д-р Кунка Слави Молле -
**ВЗАИМООБУСЛОВЕНОСТ МЕЖДУ РЕФЕРЕНТНОСТ
И СЪКРАЩЕНИЕ В СЛОЖНОСЪЧИНЕНОТО
ИЗРЕЧЕНИЕ С ТЪЖДЕСТВЕНИ ОБЕКТНИ
СЪСТАВЯЩИ**

Адрес за кореспонденция:

Катедра по български език за чужденци

Факултет по славянски филологии

СУ "Св. Климент Охридски"

бул. "Цар Освободител" 15

1504 София

e-mail: mol@biofac.uni-sofia.bg

ключови думи: методика на преподаването на чужд език; категорията определеност/ неопределеност при имената; квантификация; референция.

The problem of deletion in coordinated structures under identity is considered. It is possible to describe the whole multitude of reduced sentences with a variety of word order of constituents by means of a computer program. The analysis of a database shows that all combination of sentences could be classified into four groups: 1) ungrammatical sentences; 2) undeniably ambiguous sentences with various readings; 3) correct sentences, which have the same meaning as the full construction; 4) correct sentences, which meaning is quite different from the one of the full constructions. It is of interest to examine the conditions for acceptability of sentences, when the identical components are noun phrases in a direct object function.

1. Общи положения

Съкращаването на повтарящи се компоненти в синтактични съчинителни конструкции можем да разглеждаме като един от многобройните случаи на езикова икономия.

При машинния превод съкратените конструкции обикновено се подлагат на редица преобразования - най-напред се възстановяват изпуснатите елементи в езика на оригинала, в този вид фразата се превежда и след това се отстраняват повтарящите се елементи в езика на превода. Тези трансформации се извършват съгласно действащите във всеки език правила за съкращаване на повтарящи се елементи и за възстановяване на изпуснати елементи от съкратени конструкции. Следователно нуждите на приложната лингвистика изискват формулиране на строги правила за въвеждане и отстраняване на повтарящите се елементи. В естествените езици тези правила не са идентични и това лесно може да се установи като се сравнят дори близкородствени езици като славянските. В руския език например е нормално изпускането на повтарящото се местоименно допълнение във втората част на сложна съчинителна конструкция, напр.: Я

увидел *ее*, но не узнал, докато в българския език е неприемлива употреба без повторение на антецедента, т. е.: **Аз я видях, но не познах* не е възможно, а само: *Аз я видях, но не я познах*.

В генеративната граматика съществува правило за пораждане на нови изречения чрез операцията *съчинително съкращение*, която гласи следното: ако имаме структурите $(z + X + w)$ и $(z + Y + w)$, където X и Y са съставящи, тогава можем да образуваме нова конструкция $(z - X \text{ и } Y - w)$. Така например от (1a) и (1б) се формира (1в) - (вж. Чомски 1969:40):

(1) (a) *the scene – of the movie – was in Chicago*

(б) *the scene – of the play – was in Chicago*

(в) *the scene – of the movie and of the play – was in Chicago*¹

Структури от типа (1в) се получават, когато с изключение на един всички конституенти, включително и предикатите, са тъждествени. В традицията на българския синтаксис такива монопредикативни конструкции се разглеждат като прости изречения с еднородни части, получени не чрез съчинително съкращение, а чрез добавяне на нов елемент към всяка част на изречението, изразена със съществително име, прилагателно име или наречие (Грамматика 1983: 209).

Когато в сложносъчиненото изречение нетъждествените съставящи са повече от една, а предикатите се повтарят, в българската лингвистика се говори за елиптични изречения (срв. (2), вж. Грамматика 1983:106, Недев 1979 и др.). Например (2) е сложносъчинено изречение с елиптична втора част, в която общата съставяща *ни завари* не е изразена синтактично:

(2) *Вечерта ни завари в Каспичан, а нощта – в Шумен*

В европейската и американската лингвистика обаче (вж. Кларк и др. 1977) двата вида явления - еднородност и елиптичност, се разглеждат като резултат от действието на един и същ трансформационен процес. Някои български езиковеди също посочват, че когато отпада сказуемото или глаголната му част, напр. (3), понякога може да се спори дали става въпрос за елиптично сложно изречение, или за просто изречение (Пенчев и др. 1998:641).

(3) *Говоря за тебе, а не (говоря) за него*

Тъй като по принцип механизмът на явленията *елиптичност* и *еднородност* е един и същ, в настоящето изследване те се разглеждат като продукт на един и същ процес – съчинителното съкращение. С употребата на този термин обаче се разширява обхватът на понятието, използван от генеративистите – в повърхнинната структура се имат предвид и се анализират не само съчинителните групи, които се оказват контактено разположени, както е например при (1в, 3а), но и тези конструкции, при които след съкращението съчинителните групи не са свързани непосредствено в линейната последователност, напр.(3б):

(3а) : *Говоря за тебе, а не за него*

(3б) : *За тебе говоря , а не за него*

Съчинителното съкращение на синтактично равнище спомага за опростяване на сложните конструкции в синтагматично отношение, като същевременно запазва обема от информация, вложен в пълните, разгърнати синтактични конструкции. Както беше споменато, в естествените езици съкращението се подчинява на

¹ (1) (a) действието – на филма – се развиваше в Чикаго

(б) действието – на пиесата – се развиваше в Чикаго

(в) действието – на филма и на пиесата – се развиваше в Чикаго

специфични закономерности и зависи от различни фактори. Изясняването на някои от тях е целта на този труд. Обект на анализ тук е микросистема от синтактични конструкции, получени при съчинително свързване на две монопредикативни структури, съдържащи лексикално тъждествени компоненти в синтактична функция на пряко допълнение. В резултат на паратаксиста в дълбинната структура се обособява полипредикативна конструкция, съдържаща повтарящи се елементи, която може да бъде редуцирана в повърхнинната си реализация така, че да запази идентичността на моделите на управление и семантиката на несъкратената конструкция. При тези трансформации се получават или монопредикативни структури с еднородни части, или двупредикативни структури с общ репрезентант на съкратените компоненти. В общотеоретичен план се търси отговор на два основни въпроса (Джонсън 1982): а) на въпроса за екзистенцията - какви правила могат да съществуват в естествените езици; и б) на въпроса за избора - ако е дадено едно универсално множество от възможни правила, то кои от тези правила може (или трябва) "да избира" даден език, с други думи, съществуват ли условия, предопределящи избора.

2. Възможности за съкращаване на обекта в двукомпонентни конструкции

Ако имаме две конструкции $A + x$ и $A + y$, свързани съчинително (където с A са означени тъждествените компоненти), и се опитаме да определим съвкупността от словоредни варианти след съкращаване на единия повтарящ се елемент, ще установим, че в зависимост от позицията на репрезентанта на съкратения елемент са възможни четири повърхнинни реализации:

$$(4) (x + y)A \quad (2) A(x + y) \quad (3) xA + y \quad (4) x + Ay$$

При първите две схеми нетъждествените компоненти образуват съчинителна група, като в единия случай antecedentът е в препозиция (1), а в другия - в постпозиция (2). При другите две реализации - (3) и (4), общият компонент се намира между останалите структурни елементи, съставлящи конструкциите, преди съчинителната връзка (3) или след нея (4).

Ако единият от синтактичните компоненти е допълнение, то тогава единствената възможна структура е $VP \rightarrow VN$, напр. *гледам филм* или $VP \rightarrow VPron_{acc}$, напр. *обичам те* (Бъркалова 1997:58).

В Таблица 1 са обобщени възможностите за съкращаване на повтарящия се обект в зависимост от влиянието на различни фактори – позицията на репрезентанта в повърхнинната реализация, референтната съотнесеност на именната или местоименната група – допълнение и актуалното членение на изречението.

Таблица 1

структ. схема	референтност на общите компоненти					
	конкретно референтни			нереферентни		
	кореперентни		с разл. индекс			
актуално членение на общите компоненти						
	тема	рема	тема	рема	тема	рема
$(x + y)A$	+	+	(+)	-	+	+
$A(x + y)$	-	(+)	-	-	+	+
$xA + y$	-	-	-	-	+	-

Когато повтарящите се обектни групи в съчинителните конструкции имат един и същ референт в извънезиковата действителност, те са кореферентни помежду си, като техният референт може да бъде или конкретен, недвусмислено определен от контекста, или недостатъчно определен за адресанта и за реципиента. Тези кореферентни групи ще означаваме с индекса i , който показва, че става дума за един и същ i -ти елемент от множеството, образуващо обема на понятието, означено с именната група. Когато повтарящите се обектни групи в съчинителните конструкции се отнасят към различни референти от извънезиковата действителност, те ще се отбелязват с различни индекси- i и j .

2.1. Анализ на кореферентни ИГ

При анализа на съчинителното съкращение в конструкции с този тип повтарящи се ИГ се налага изводът, че единствената приемлива структурна схема е $(x + y)A$, напр.: *Дърпаха и хапеха кожешите ремъци; Започвам да окопавам храстите, да плевя и подравнявам пътечките.*

Да разгледаме следната несъкратена конструкция:

(5) *Направих си един сандвич; и изядох един сандвич;*

Съкращението на единия от тъждествените компоненти ще доведе до следните потенциални варианти:

(5) (а) *Направих си и изядох един сандвич*

(б) *?!Един сандвич си направих и изядох*

(в) **Направих си един сандвич и изядох*

(г) **Направих си и един сандвич изядох*

Пример (5 г) със структурна схема $(xA + y)$ е неприемлив от логико-граматична гледна точка, тъй като простото изречение в първата част на конструкцията е смислово дефективно, то е непълно и неинформативно.

Пример (5в) е недопустим за езиковата система на българския език. Кореферентното допълнение в тези случаи не се съкращава, а обикновено се замества с местоимение. За разлика от останалите славянски езици, където такъв тип структурна схема $(xA + y)$ напълно се вписва в системата, този модел не е характерен за българския, срв.: *Я поднял ego и понес в дом* (руски), за разлика от: *Аз го вдигнах и го понесох към къщи* (бълг); или: *Rozkrojí lžici knedlík, posolí a rozmíchá v masnotě* (чешки), за разлика от: *Ще надроби с лъжицата си кнедела, ще го посоли и ще го разбърка в мазнинката* (бълг.) Следователно в този случай е възможна единствено модификация на схемата във вида $xA + A'y$, където A' е местоимение и в) може да бъде представено като: *Направих си един сандвич и го изядох.*

Пример (5б) със структурна схема $A(x + y)$ не изглежда особено приемлив от комуникативна гледна точка. Изключено е използването на тази структурна схема, ако двата предиката не образуват съчинителна група от гледна точка на актуалното членение, т. е. не са едновременно тема на сложното изречение. Теоретично появата на такъв тип изказвания със субективен словоред е възможна, но е с много малка фреквентност, евентуално при отговор в следните ситуации:

- *Ама ти колко сандвича си направи и изяде?!*
- *Как колко? Един сандвич си направих и изядох!*

В този случай числителното *един* е в основната си функция на количествен показател.

- *Яде ли на обяд от яденето?*

- *Не, един сандвич си направих и изядох.*

В този случай числителното *един* е в функцията си на неопределителен член, а именната група (ИГ) е рема в изречението. На практика обаче по-вероятно е отговорът в първата ситуация да е: - *Как колко? Един сандвич.* А във втората ситуация най-често предикатът *изядох* ще липсва, защото той се подразбира и употребата му е не е необходима, т. е. отговорът ще бъде: - *Не, един сандвич си направих.* С други думи, за да бъде б) функционално пълноценен, нужен е субститут на тъждествения компонент в дясната част на конструкцията, а не съкращение, напр.: *Един сандвич си направих и го изядох.*

Ако обектните ИГ са кореферентни и членувани, т. е. съдържат определителен член, тогава съкратени варианти са неприемливи. Определеността на ИГ в едната част изисква употребата на местоименен субститут в другата и единствено приемлив вариант се явява : *Направих си сандвича и го изядох.*

2.2. Анализ на референтни ИГ с различни индекси

Да разгледаме пълната конструкция (6):

(6) *Купих един шоколад_i и подарих един шоколад_j*

Казаното при анализа на кореферентните ИГ за структурните схеми $(xA + y)$ и $(x + A y)$ е валидно и в този случай, т. е. няма възможност за реализацията им. Вариантите: *Купих един шоколад и подарих* и *Купих и един шоколад подарих* са неприемливи. Неприложима е и структурната схема $A(x + y)$, т. е. вариантът (6a). Нито като самостоятелна тема, нито като самостоятелна рема ИГ *един шоколад* не може да бъде възприета като общ обект за двете части на съчинителната конструкция, т. е. като представящ едновременно елементите *i* и *j* на множеството.

(6a) * *Един шоколад_{i,j} купих и подарих*

Единствено структурната схема $(x + y)A$ е възможно да се осъществи, но в следните тесни рамки – ако *A* задължително е тема и ако синтагматичната граница минава през съчинителния съюз, т. е. паузата разделя двата предиката, които образуват съчинителната група:

(6б) *Купих // и подарих един шоколад_{i,j}*

(7) *Ще напиша // и ще прочета една статия_{i,j}*

(8) *Изгубих // и намерих един чадър_{i,j}*

Само тогава съкратеният вариант ще бъде адекватен в семантично отношение на пълната конструкция.

2.3. Анализ на неререферентни ИГ

Неререферентните ИГ не предполагат съществуването на референт в извънлингвистичната действителност, те означават само някакъв признак, качество, свойство. При тях името се явява в чисто понятийното си значение. Тогава ограниченията при реализацията на структурните схеми са минимални, тъй като репрезентантът на повтарящите се компоненти в повърхнинната конструкция няма конкретни параметри в извънезиковата действителност. Така възможностите за семантичната адекватност между пълната и съкратената конструкция се увеличават, и то при по-голяма позиционна свобода на конституентите. Тогава схемите $(x + y)A$ и $A(x + y)$ се явяват семантични еквиваленти на пълната конструкция независимо от функционалната изреченска

перспектива, т. е. независимо от това дали обектната ИГ е самостоятелна тема или рема. Например от (9) можем да получим коректните граматично и семантично варианти (9а) или (9б). Разликата е единствено в това, че при (9а) словоредът е обективен, а при (9б) - субективен.

(9) *Обичам банани и ям банани*

(9а) *Обичам и ям банани; Банани обичам и ям*

(9б) *Обичам и ям банани; Банани обичам и ям*

Структурната схема ($xA + y$) също е валидна при условие, че обектната ИГ остане тематичен компонент от гледна точка на актуалното членение, напр. (9в, 10,11):

(9в) *Обичам банани и ям*

(10) *Отглежда цветя и продава*

(11) *Пишат книги и издават*

При нереперентна употреба на ИГ дори и схемата ($x + Ay$) в определени ситуации би могла да функционира комуникативно пълноценно (вж. 9г), разбира се, с много ниска фреквентност.

(9в) *Обичам и банани ям*

3. Възможности за съкращаване на обекта в трикомпонентни конструкции

3.1. С един повтарящ се компонент.

В този случай полученото множество съдържа 24 словоредни варианта с различни пермутации на съставящите (вж. 12). След съкращението във всеки четири варианта общият компонент заема една и съща позиция, а те се различават помежду си по словоредното вариране на лексикално нетъждествените елементи. И така, при вариантите с номера No 1-4 репрезентантът на обектната група е в препозиция, при No 5-8 заема крайно дясно положение в първата част на съчинителната конструкция, при No 9-12 се намира в междинно положение в първата част, при No 13-16 заема крайно ляво положение във втората част на съчинителната конструкция, при No 17-20 се намира в междинно положение във втората част и при No 21-24 обектната група е в постпозиция.

(12)	1. $A x y + z w$	5. $x y A + z w$	9. $x A y + z w$
	2. $A y x + z w$	6. $y x A + z w$	10. $y A x + z w$
	3. $A y x + w z$	7. $y x A + w z$	11. $y A x + w z$
	4. $A x y + w z$	8. $x y A + w z$	12. $x A y + w z$
	13. $x y + A z w$	17. $x y + z A w$	21. $x y + z w A$
	14. $y x + A z w$	18. $y x + z A w$	22. $y x + z w A$
	15. $y x + A w z$	19. $y x + w A z$	23. $y x + w z A$
	16. $x y + A w z$	20. $x y + w A z$	24. $x y + w z A$

Анализът на различните варианти показва, че от двата фактора – позицията на репрезентанта и словоред на нетъждествените съставящи, определящо е мястото на обектната ИГ, и то по отношение на факта дали се намира в първата, или във втората част на конструкцията. Факторът словоред на останалите елементи се оказва нерелевантен за приемливостта на вариантите по отношение на еквивалентността им на пълната конструкция, неговото действие се ограничава в рамките на степента на стилистичната им приемливост. Ето защо по-нататък в изследването няма да се спираме на всеки вариант поотделно, а ще

ги разглеждаме обобщено по групи, определени от положението на обекта в линейната последователност.

От гледна точка на синтактичната структура трикомпонентната конструкция има два задължителни елемента – сказуемо и пряко допълнение, и един факултативен. Тогава при експлицитен подлог изреченската структура ще бъде SVO (подлог – сказуемо – допълнение), а при имплицитен подлог има възможност за присъствие на косвено допълнение или обстоятелствено пояснение, с други думи реализират се структурите VOO_i или VOAdv в различни словоредни варианти.

3.1.1. Анализ на конкретно-референтни ИГ с еднакви индекси (кореферентни ИГ)

Да разгледаме следните пълни конструкции:

(13) *Аз ще нахраня кучето_i, а мама ще разходи кучето_i*

(14) *Изчистих стаята_i с прахосмукачка и избърсах стаята_i с парцал*

(15) *Днес ще допиша статията_i и утре ще изпратя статията_i*

Ако именните групи са кореферентни, възможно е само антецептивно съкращение, като репрезентантът трябва да бъде в абсолютна постпозиция (вж. 12, No 21-24), напр.:

(13а) *Аз ще нахраня, а мама ще разходи кучето*

(14а) *Изчистих с прахосмукачка и избърсах с парцал стаята*

(15а) *Днес ще допиша и утре ще изпратя статията*

Останалите варианти са неприемливи от конструктивна гледна точка, тъй като не отговарят на синтактичните правила за пораждаване на реч в българския език, срв. (13б), (14б), (15б) и т. н.:

(13б) *Аз ще нахраня кучето, а мама ще разходи*

(14б) *Изчистих стаята с прахосмукачка и избърсах с парцал*

(15б) *Стаята днес ще допиша и утре ще изпратя*

Освен референтността на обектните ИГ значими за съкращението в този случай се оказват и други фактори - транзитивността на глагола и валентността му в съкратената част на конструкцията, глаголният вид и синтактичният характер на участващите компоненти.

В случаите, когато глаголът е с факултативна прякообектна валентност, напр. *изчистих* в (14), липсата на експлицитен обект в съкратената част води до нееднозначност на семантичната структура, до амфиболия. (14а) може да бъде тълкувано по два начина – а) стаята е изчистена с прахосмукачка и е избърсана с парцал, т. е. съкратената конструкция е адекватна на изходната, и б) стаята е избърсана, но не е много сигурно дали е изчистена, защото чистенето с прахосмукачка може да се отнася и за останалата част от апартамента или само за останалата част от апартамента, това не е посочено недвусмислено. В този случай недоизказването пречи съкратената конструкция да бъде приета безусловно за еквивалент на пълната.

Още по-ясно се вижда това, ако е употребена имперфективната форма на глагола, срв. (14в). Тук много по-трудно, отколкото в (14а), където глаголът е от свършен вид, може да се приеме, че допълнението се отнася и за двете части на съчинителната конструкция.

(14в) *Чистих с прахосмукачка и избърсах с парцал стаята*

В останалите случаи, когато глаголят е със задължителна обектна валентност, амфиболия не съществува и вариантите са еднозначно определени, вж. (13а) и (15а), също и (16):

(16) *Купих евтино, а продадох скъпо този касетофон*

Влияние върху възможността за адекватно съкращение оказва синтактичната структура на повърхнинно равнище. Ако участващите компоненти са подлог, сказуемо и допълнение (SVO), вероятността обектната ИГ да се възприеме като обща и за двете части е много по-голяма, отколкото ако компонентите са сказуемо, пряко допълнение, косвено допълнение (VOO_i) или сказуемо, пряко допълнение, обстоятелствено пояснение (VOAdv), срв. (17) с (14а) и (18):

(17) *Мая изчисти, а Светла избърса стаята*

(18) *Изчистих веднага, но избърсах по-късно стаята*

Амфиболията, която възниква при имплицитен подлог и факултативна валентност на глагола, се неутрализира, ако обектната ИГ се обособи като самостоятелна тема или рема, а съчинителната група бъде комплексна тема или рема. Тогава съкратените конструкции са тъждествени на пълния вариант:

(14г) *Изчистих с прахосмукачка и избърсах с парцал стаята*

(14д) *Изчистих с прахосмукачка и избърсах с парцал стаята*

3.1.2. Анализ на конкретно-референтни ИГ с различни индекси

Да разгледаме следните пълни конструкции:

(19) *Подарих на Поли една плоча_i и продадох на Мишо една плоча_j*

Разглеждането на отделните варианти показва, че при употребата на обектни ИГ с различни индекси съкращаването на прякото допълнение не е възможно, ако не вземем предвид спазването на някои допълнителни условия. Съкратените варианти стават приемливи само при точно определена комуникативна организация, когато рематично натоварени са предикатите. Тогава са възможни вариантите с абсолютна постпозиция на обектната ИГ (No 21-24), напр. (19а) или тези с разположение на обектната ИГ в първата част на конструкцията в междинна или крайнодясна позиция (No 5-12), напр. (19б, в):

(19а) *На Поли подарих, а на Мишо продадох една плоча*

(19б) *На Поли подарих една плоча, а на Мишо продадох*

(19в) *Подарих една плоча на Поли, а на Мишо подарих*

Тъй като при този вид референтност комуникативните варианти са повече от един, беше предложено на носители на езика да оценят приемливостта на следните три съкратени конструкции чрез седемстепенна категорийна скала за психометрично изследване (Герганов 1976):

(20) *Мая си уши рокля за бала, а Яна си купи.*

(20а) *Мая си уши, а Яна си купи рокля за бала.*

(20б) *Уши си рокля за бала Мая, а Яна си купи.*

Като оптимален функционален вариант беше посочен (20) - този с постпозиция на обекта в първата част на конструкцията.

3.1.3. Анализ на нереперентни ИГ

Обект на внимание в този случай са следните пълни конструкции:

(21) *Купих от пазара рози и посадих в градината рози*

(22) *Симо купи бира, а Емил пи бира*

(23) *Рени решава задачи, а Ванчо измисля задачи*

Ако обектните именни групи са с нереперентна употреба, съкращение е възможно при всички случаи, при които допълнението се оказва в първата част

на конструкцията или се намира в абсолютна постпозиция. Тогава вариантите са семантично тъждествени на изходната конструкция, напр.:

- (21)(а) *Купих от пазара рози и посадих в градината*
- (б) *Купих рози от пазара и посадих в градината*
- (в) *Рози купих от пазара и посадих в градината*
- (г) *Купих от пазара и посадих в градината рози*

3.2. С два повтарящи се елемента

При трикомпонентните конструкции съществува вероятност за повторение не само на допълнението, но и на някоя от останалите съставлящи. В този случай броят на получените съкратени варианти е 68, като 48 от тях са с частично съкращение (т. е. съкратен е само единият от повтарящите се елементи, а другият е запазен), а останалите 20 са с пълно съкращение. И тук факторите, които влияят върху съкращението, са няколко и в повечето случаи те действат комплексно. Ще се спрем последователно на частичното и на пълното съкращение, които се характеризират със съответните особености.

3.2.1. Частично съкращение.

Вече посочихме, че при трикомпонентните конструкции са възможни следните синтактични комбинации – SVO, VOO_i, VOAdv.

Повторение на подлога. В първия случай на синтактична организация (SVO) едновременно с допълнението може да се повтори или подлогът, или сказуемото. Оказа се, че присъствието на експлицитен подлог е с по-широк обсег на действие от референтността на обектната ИГ, ето защо той става определящ за допустимостта на съкращението. Анализът показва, че при повторение на подлога независимо от референтността на ИГ частично съкращаване на обекта не е приемливо поради тавтологията, получаваща се при запазването на втория повтарящ се елемент, която не е типична за езиковата ни система. Повторението на подлога (вж. 24, 25, 26), ако не е обосновано по някакви причини, например рематично, се приема за неграматично явление, дори и тогава, когато при кореферентни компоненти единият от тях е изразен чрез местоименен субститут (24а). Така че в този случай на практика е възможно само пълно съкращение, нито един от вариантите с частично съкращение не е приемлив.

- (24) *Ана си купи и Ана прочете книгата_{i,i}*
- (25) *Ана измисли и Ана реши една задача_{i,j}*
- (26) *Ана сади и Ана ряза лук*
- (24а) *Ана си купи и **тя** прочете книгата*

В случаите, когато като втори повтарящ се елемент се появява сказуемото, косвеното допълнение или обстоятелственото пояснение, възможността за съкращение корелира с референтното значение на ИГ.

Повторение на сказуемото. Повторението на сказуемото в случаите с експлицитен подлог в повърхнинната структура при кореферентни ИГ (срв. 27, 28), също е неприемливо от логико-граматична гледна точка. Ако в две изречения, свързани съчинително, само подлозите са различни, те се обединяват в съчинителна група като еднородни елементи, т. е. сложното изречение се трансформира в просто, тъй като предикативният център е само един – напр. (27а) и (28а):

- (27) *Симо видя и Асен видя катастрофата*

- (28) *Ани носеше и Руми носеше чантата*
 (27a) *Симо и Асен видяха катастрофата*
 (28a) *Ани и Руми носеха чантата*

Ако подлогът в съчинителната конструкция е имплицитен, това означава идентичност на субекта в двете части, ако обектните ИГ имат един и същ референт, значи те също са тъждествени помежду си. В такъв случай двете части на съчинителната конструкция ще се различават само по един от компонентите си – или по косвеното допълнение, или по обстоятелственото пояснение, напр.:

(29) *Изпратих телеграмата_i на батко и изпратих телеграмата_i на каза (VOO_i)*

(30) *Вчера писах доклада_i и онзи ден писах доклада_i (VOAdv)*

Тогава повторението на сказуемото е плеонастично, няма никакви причини – нито семантични, нито граматични, които да налагат такъв тип (срв. 29a, 30a) тавтологична конструкция. Нещо повече, повторението на сказуемото би могло да предизвика комуникативни недоразумения, което особено ясно личи при (29a), където човек би могъл да си зададе въпроса дали изпратената телеграма е една, или не.

(29a) *На батко изпратих и на каза изпратих телеграмата_{i,i}*

(30a) *Вчера писах и онзи ден писах доклада_i*

Когато обектните ИГ са конкретно-референтни с различни индекси или нереперентни, в повечето случаи повторението на сказуемото не е плеонастично, а фактор, определящ семантичната тъждественост на пълната и съкратената конструкция. Тогава, независимо от синтактичната организация на изречението, приемливи са вариантите с постпозиция на допълнението в първата част на конструкцията и рематични нетъждествени компоненти, напр.:

(31) *Мама купи череши и татко купи (SVO)*

(32) *Ана намери един чадър_{i,j} и Руми намери (SVO)*

(33) *На детето дадох слива_{i,j} и на жената дадох (VOO_i)*

(34) *Вчера гледах телевизия и онази вечер гледах (VOAdv)*

(35) *В гората посадих борче_{i,j} и пред къщи посадих*

Повторение на косвеното допълнение. Изводите, които направихме за повторението на сказуемото при кореперентни обектни ИГ, е валидно и за косвеното допълнение. С други думи, вариантите с повторение на косвеното допълнение не са приемливи (вж.36). Ако във втората част кореперентната ИГ се замести с местоименна (36a), вариантите звучат по-добре, но все още остават далече от комуникативния оптимум.

(36) *Взех на децата и изчистих на децата обувките_{i,i}*

(36a) *Взех на децата и им изчистих обувките_{i,i}*

Ако обектните ИГ са с различни индекси (37) или нереперентни (38), вариантите с повторение на косвения обект са приемливи, но при условие, че повторението не е буквално, а е използван местоименен субститут. Следователно тези варианти с частично съкращение също са неприемливи.

(37) *Разказах на децата приказка_{i,j} и им прочетох (VOO_i)*

(38) *Купих на децата грозде и им измих (VOO_i)*

Повторение на обстоятелственото пояснение. Факторите, които оказват влияние върху приемливостта на конструкциите с повторение на обстоятелственото пояснение, освен местоположението на общия репрезентант

в повърхностната конструкция, са два – референтността на допълнението и семантичният характер на обстоятелственото пояснение. В изследването се разглеждат преди всичко обстоятелствени пояснения за място, за начин и за време.

Когато обектните ИГ са кореферентни, приемливостта на съкратените варианти е в пряка зависимост от адвербиалната ИГ. При обстоятелствените пояснения за начин повторението им не е тавтологично, а задължително за запазване на семантичната тждественост на пълната и съкратената конструкция. Обсегът на действие на наречието се отнася само и единствено до предиката в съответната част и ако липсва в някоя от тях, напр. (39а, 40а), то тя се възприема като непритежаваща този синтактичен компонент. Следователно (39) и (39а), както (40) и (40а) не биха могли да бъдат еквиваленти в смислово отношение:

(39) *Купих евтино и продадох евтино един касетофон_{i,i}*

(39а) *Купих евтино и продадох един касетофон_{i,i}*

(40) *Изчистих бързо и подредих бързо стаята_{i,i}*

(40а) *Изчистих бързо и подредих стаята_{i,i}*

Ако в синтактичната структура присъства локативно обстоятелствено пояснение, то нещата стоят точно обратното. Наречието за място пояснява съчинителната конструкция като цяло, връзката му с глагола е по-слаба, отколкото на наречията за начин, ето защо действието му се простира и върху и двата предиката. В този смисъл, макар че са граматически правилни, нито вариантите с повторение на наречието, нито тези с местоименен адвербиален субститут са приемливи от стилистична гледна точка и в повечето случаи са комуникативно непълноценни, напр.:

(41) *Боядисах в банята и измих в банята косата си*

(42) *Счупих в работилницата и поправих там стола*

Присъствието на темпорално наречие в синтактичната структура в зависимост от значението му отправя вариантите или към случаите (39, 40), или към (41, 42). При силна кохерентност между наречието и глагола адвербиалният определител е съществен елемент от семантичната структура и като такъв не може да отпадне, без това да се отрази на цялостното значение на съответната част, срв. (43) и (43а), които не са еквивалентни поради съкращението на наречието в едната част на съчинителната конструкция. Ето защо тези съкратени варианти (43, 44) имат своето място в езиковата система.

(43) *Дълго пренасях и дълго подреждах дъските*

(43а) *Пренасях и дълго подреждах дъските*

(44) *Изпрах веднага и веднага прострях прането*

Когато темпоралните обстоятелствени пояснения характеризират ситуацията като цяло, напр. *вчера, днес, всяка сутрин* и т. н., при обективен словоред, както и при пространствените наречия, повторението им е плеонастично и вариантите са неприемливи:

(45) *?!Всяка сутрин мажа и всяка сутрин лъскам обувките си*

Такива конструкции биха могли да функционират само при комуникативна натовареност на поясненията, т. е. при интонационно акцентирание върху тях, когато за говорещия е много важно да отбележи итеративността на процеса:

(45а) *Всяка сутрин мажа и всяка сутрин лъскам обувките си*

Ако обектните ИГ са с различни индекси, тогава вариантите с частично съкращение са неприемливи, но не поради тавтологията, нито заради характера на обстоятелственото пояснение, а главно поради факта, че допълнението в

повърхностната реализация се възприема като репрезентант на кореферентни ИГ, напр.:

(46) * *Купих евтино и продадох евтино един касетофон*_{i,j}

(47) * *Направих в работилницата и счупих в работилницата един стол*_{i,j}

При употреба на неререферентни обектни ИГ решаващо за приемливостта на съкратените варианти е съотнесеността на адвербиалния определител към признака 'цялостност/диференцираност на ситуацията':

(48) *Рано започнах работа и рано свърших* (диференцираност)

(49) *?Всяка сутрин купувам и всяка сутрин чета вестници* (цялостност)

(50) *Чужди думи трудно уча и трудно помня* (диференцираност)

(51) *?Купих си круши на гарата и на гарата си хапнах* (цялостност)

(52) *Много обичам и много купувам череши* (диференцираност)

3.2.2. Пълно съкращение

При пълното съкращение множеството от потенциалните варианти е 20 на брой, като при шест от тях съчинителната група се запазва, а при останалите тя е разкъсана от някой от останалите компоненти.

3.2.2.1. Синтактични структури SVO.

3.2.2.1.1. Тъждествени подлози.

При синтактични структури с тъждествени подлози и допълнения ограниченията при пълното съкращение са свързани не с изпускането на подлога, което е необходимо от граматична и стилистична гледна точка, а с отпадането на обектната ИГ.

Кореферентни ИГ. При кореферентни именни групи пълно съкращение е възможно, ако са изпълнени следните условия: групата на нетъждествените компоненти да образува компактна съчинителна група, допълнението в съкратения вариант да се намира в абсолютна постпозиция, участващите глаголи да притежават задължителна обектна валентност. Примери: *Те отпиха и стискаха мускулите на ръцете си; Караделев разглобяваше и сглобяваше двуцевката си; Ана си купи и прочете книгата* и т. н. Трябва да отбележим, че в някои случаи при субективен словоред е приемлив и вариантът, при който подлогът разделя нетъждествените елементи, напр.: *Конае Румена и прекопава мършавите планински ниви.*

Ако обектната валентност на глаголите е факултативна, каквато е например валентностна на *изпра* в (53) или *разтреби* в (54), възниква амфиболия по отношение на допълнението и вариантите са неприемливи като еквиваленти на пълната конструкция.

(53) *Сия изпра и избродира една възглавница*

(54) *Рени разтреби и измете стаята*

В първата част на (53) - *Сия изпра*, има недоизказване, което води до две потенциални тълкувания: а) *Сия изпра* някакво пране и след това избродира възглавницата; и б) *Сия изпра* възглавницата и след това я избродира. Същите разсъждения важат и за (54). И при двата примера прочитът а) или б) е в зависимост от комуникативната натовареност на изказването. При неутрален прочит (а)) предикатите и допълнението влизат в състава на ремата, синтагматичната граница минава през съчинителния съюз (вж. 53а, 54а). Вариантите със самостоятелна рема на допълнението или на съчинителната предикативна група представят прочит б) и са комуникативни еквиваленти на пълната конструкция (вж. 53б,в и 54б,в):

(53а) *Сия изпра / и избродира една възглавница*

(54а) *Рени разтреби / и измете стаята*

(53б) *Сия **изпра и избродира** една възглавница*

(53в) *Сия изпра и избродира **една възглавница***

(54б) *Рени **разтреби и измете** стаята*

(54в) *Рени разтреби и измете **стаята***

Важен фактор, определящ или премахващ двусмислието, е и семантиката на самите глаголи, участващи в конструкцията. Ако в (53) глаголът *избродира* във втората част се замени с *простря* (вж. 55), тогава и без изрично посочване на актуалното членение реципиентът възприема допълнението като общо и за двете части на сложното изречение поради силната кохерентна връзка между предикатите, обусловена не само линейно, но и смислово.

(55) *Сия изпра и простря една възглавница*

Референтни ИГ с различни индекси. Ако обектните именни групи са конкретно-референтни с различни индекси (вж. 56), не е възможно пълно съкращение, тъй като допълнението в повърхнината структура (56а) се възприема като репрезентант на кореферентни ИГ, а не като представител и на липсващото в съответната част на конструкцията допълнение, което е с различна референтност. Ето защо (56а) е еквивалент не на (56), а на (57):

(56) *Иво измисли една задача_i и реши една задача_j*

(56а) **Иво измисли и реши една задача*

(57) *Иво измисли една задача_i и реши една задача_i*

Нереферентни ИГ. Ако обектните ИГ са нереферентни, тогава функционално значими са всички варианти с компактна съчинителна група от нетъждествени елементи, например: *Ана сади и ряза лук; Сия обича и купува грозде; Обича и купува Сия грозде; Грозде Сия обича и купува; Грозде обича и купува Сия* и т. н. Тъй като характерът на обектната ИГ е такъв, че не предполага наличие на конкретен референт в извънезиковата реалност, ограниченията, свързани с адекватността на пълната и съкратената конструкция са по-малко и съответно броят на приемливите варианти е по-голям поради по-голямата словоредна свобода на компонентите. Тук имат място и варианти, при които съчинителната група е разкъсана, напр.: *Обича Сия грозде и купува; Сия обича грозде и купува*. Разбира се, тези варианти са с ограничена фреквентност, но при тях съществува потенциалната възможност да бъдат използвани в определен контекст.

Тъждествени предикати. При частичното съкращение посочихме, че вариантите с повторение на сказуемото не са приемливи поради тавтологията, а граматично приемливи са вариантите от типа на (27а) и (28а). Но при тях възниква въпросът дали тези варианти запазват семантиката на несъкратената конструкция? Когато в такава конструкция имплицитно се съдържа условието за едновременност на действието, извършвано от двата субекта, в пространствено и темпорално отношение, както е например в (28), където глаголът *нося* предопределя изпълнението на условието, тогава са приемливи вариантите от типа на (28а) с различни словоредни модификации: *Чантата носеха Ани и Руми; Чантата Ани и Руми носеха* и др. Ако от пълната конструкция не става ясно как са свързани субектите относно времето и мястото на предикацията, тогава например несъкратената конструкция: *Симо видя катастрофата* и *Асен видя катастрофата* би могла да има следните

тълкувания: а) Симо и Асен са били заедно, когато са видели катастрофата – тогава (27а) с пълно съкращение на повтарящите се компоненти е семантичен еквивалент на несъкратения вариант; б) и двамата са видели катастрофата, но по различно време; в) двамата са били там по едно и също време, но на различни места. При прочит б) или в) (27а) не може да се смята за еквивалент на пълната конструкция. В този случай трябва да се търсят приемливи варианти така, че нетъждествените подлози да не са свързани съчинително. Най-близък функционално е (27б), но при малко по-различно синтактично свързване (вж. 27в), когато единият от подлозите се появява като присъединителна част към предходно просто изречение и резервира предикацията на това просто изречение и за следващото, което е елиптично и е представено само от субекта. Чрез присъединяването подлозите задължително се обособяват рематично, което допълнително влияе положително върху приемливостта на вариантите.

(27б) ? *Симо видя катастрофата и Асен*

(27в) *Симо видя катастрофата. И Асен.*

(31а) *Мама купи череши. И татко.*

(32а) *Ани намери един чадър. И Руми.*

От примерите (31а) и (32а) се вижда, че в този случай референтността на обектните ИГ е нерелевантен фактор, от значение е синтактичната и пунктуационна подредба на компонентите. Но все пак трябва да се отбележи, че при употреба на нерелевантни ИГ дори и варианти от типа на (27б) изглеждат много по-приемливи, особено при маркирана комуникативна натовареност, напр.: *Мама купи череши и татко; Череши мама купи и татко.*

3.2.2.2. Синтактични структури VOO_i

3.2.2.2.1. Тъждествени предикати

Кореферентни ИГ. Еквивалентността на пълната конструкция и съкратените варианти, които съдържат в повърхнинната си структура имплицитен подлог, общо сказуемо и общо допълнение и се различават само по косвените си допълнения, се определя от взаимното разположение на косвените обектни групи в линейната структура. Ако те са контактно разположени, напр. (58а, 59а, 60а), тогава съществува адекватност по отношение на семантиката на пълната конструкция, чиято дълбинна структура (58, 59, 60) всъщност има един предикативен център и представлява просто изречение с еднородни непреки допълнения на равнището на повърхнинната структура.

(58) *Дадох парите_i на жената и дадох парите_i на детето*

(59) *Нарисувах една картина_i за кака и нарисувах една картина_i за батко*

(60) *Нарисувах картината_i за кака и нарисувах картината_i за батко*

(58а) *Дадох парите на жената и на детето*

(59а) *Нарисувах една картина за кака и за батко*

(60а) *Нарисувах картината за кака и за батко*

Ако косвените допълнения са разположени дистантно, напр. (58б, 59б, 60б), не е еднозначно тълкуването за това, дали допълнението е представител на кореферентни ИГ или не. Тогава върху тяхната еквивалентност влияят допълнителни фактори. Такъв фактор се явява характерът на кореферентните ИГ от гледна точка на категорията определеност/неопределеност. Обектните ИГ *парите* в (58б) и *картината* в (60б) са членувани, т. е. те носят значението 'единичност' и са напълно определени за участниците в комуникацията. Тогава разкъсването на съчинителната група е нерелевантно за семантиката на

съкратения вариант и (58б, 60б) могат да се приемат като твърждествени на пълната конструкция, така както и (58а, 60а). При (59б) обаче възниква амфиболия, която е резултат от употребата на обектна ИГ с екзистенциално значение (*една картина*). Неопределеността на референта за единия от участниците в комуникацията не позволява допълнението да бъде идентифицирано еднозначно и води до двусмислие – *една картина* може да бъде репрезентант на два различни референта с индекси i и j в дълбинната структура, или на един и същи референт. Анкети показаха, че при дистантно разположение на елементите на съчинителната група и частична неопределеност на допълнението носителите на езика възприемат вариантите от типа на (59б) като нетвърждествени на пълната конструкция (59) и следователно те функционално неприемливи.

(58б) *На жената дадох парите и на детето*

(59б) *За каква рисувах една картина и за баба*

(60б) *За каква рисувах картината и за баба*

Референтни ИГ с различни индекси и нереферентни ИГ. Употребата на референтни ИГ с различни индекси в дълбинната структура естествено води до резултати, противоположни на употребата на еднозначно определени кореферентни ИГ. В този случай съкратените варианти с компактно разположени нетвърждествени елементи се възприемат като неадекватни на пълната конструкция, а тези с дистантно разположение – като твърждествени. Така например в (61) допълнението *слива* се възприема като една на брой и за двата субекта, а в (61а) – като две, по една за жената и за детето. Дори и при субективен словоред, когато косвенообектната ИГ е рема, (61) не може да бъде еквивалент на пълната конструкция.

(61) *На жената и на детето дадох слива*

(61а) *На жената дадох слива и на детето*

Същата констатация е валидна и за употребата на нереферентни ИГ. При вариант (62) предикацията се възприема по-скоро като единствена, т. е. жената и детето заедно са получили пари, а (62а) запазва в много голяма степен мултипликацията на предиката и на обекта, т. е. че жената и детето са получили пари поотделно, а не като общ субект.

(62) *Дадох пари на жената и на детето*

(62а) *На жената дадох пари и на детето*

Дали допълнението в съкратения вариант при контактно разположени косвени обекти ще се възприеме като носител на единично значение или не зависи и от семантиката на цялостното изказване. Ако логиката подсказва, че е невъзможно обектът да бъде един, тогава вариантите с неразкъсана съчинителна група са напълно приемливи, както напр.: *Взех чадър от мама и от леля* – ясно е, че чадърите са два, или: *Взех пари от мама и от леля* – говорещият е получил пари поотделно от двете жени.

3.2.2.2. Твърждествени косвени допълнения

В този случай броят на възможните съкратени варианти, твърждествени на пълната конструкция, е минимален поради позиционните ограничения, които се налагат във връзка с еднаквите подлози и допълнения – преки и косвени.

При кореферентни обектни ИГ приемливи са само вариантите със съчинителна предикатна група в препозиция, напр.: *Намазах и лъснах обувките на децата;* *Намазах и лъснах на децата обувките.*

Когато обектните ИГ са с различни индекси, те трудно се възприемат като такива в съкратените варианти с контактно разположени предикати, дори когато има допълнителни фактори, улесняващи точно тази интерпретация – рематична съчинителна група, обикновено в постпозиция, напр.: **Торта за рождения ден купих и направих*. В този случай изречението изглежда безсмислено, тъй като не е ясно как една и съща торта може да бъде едновременно купена и направена. Ако предикатите са дистантно разположени и комуникативно маркирани, тогава съкратените варианти са приемливи: *За рождения ден купих торта и направих; Купих за рождения ден торта и направих* и т. н. Ако предложната връзка със сказуемото обаче е осъществена чрез предлога *на*, тогава вариантите са неприемливи, срв.: **Разказах на децата приказка и прочетох; *Приказка разказах на децата и прочетох; *Разказах и прочетох на децата приказка*. При неререферентни обектни ИГ еквивалентните варианти, разбира се, са повече поради по-слабата кохерентност на допълнението, напр.: *Редактирам и коригирам научни текстове за едно издателство; За едно издателство редактирам и коригирам научни текстове* и др.

3.2.2.3. Синтактични структури VOAdv

Тъждествени предикати. Поради спецификата на обстоятелственото пояснение, което в много случаи характеризира не толкова самото сказуемо, колкото ситуацията като цяло, синтактичната и семантичната му връзка с отделните конституенти не е толкова силна. Това обуславя и по-голямата свобода на вариране на отделните компоненти в рамките на структурната схема без съществено изменение на основното съдържание, вложено в пълната конструкция. Особено при употреба на кореферентни или неререферентни ИГ, напр.: *Писах доклада вчера и онзи ден; Вчера писах доклада и онзи ден; Доклада писах вчера и онзи ден* и т. н. (кореферентни ИГ); *Уча езици трудно и бавно; Бавно и трудно уча езици; Бавно уча езици и трудно* (неререферентни ИГ). При употребата на обектни ИГ с различни индекси в дълбинната структура, условие за приемливостта на съкратените варианти е двата нетъждествени адвербиални компоненти да бъдат рематично маркирани, напр.: *Посадих борче в гората и пред къщи; В гората посадих борче и пред къщи; В гората и пред къщи посадих борче* и т. н.

Тъждествени обстоятелствени пояснения. Ако адвербиалните определители в двете части на съчинителната конструкция са еднакви, тогава в повърхнинната структура само предикатите се различават. С други думи, налице е сложно изречение с формално тъждествени компоненти. Анализът показва, че когато обектните ИГ са кореферентни, тези компоненти са не само формално, но и семантично еквивалентни, тъй като се отнасят към един и същ референт от извънезиковата действителност. При неререферентни ИГ, когато репрезентантът в повърхнинната конструкция посочва само понятието, но не е обвързан с конкретна съотнесеност към референт, той също се възприема като общ за двете части на сложното изречение. Обектни ИГ, представящи референти с различни индекси в дълбинната структура, не са тъждествени на пълната конструкция (както бе посочено и при частичното съкращение) и не могат да бъдат нейни комуникативни варианти, напр. (63):

(63) **Изчистих и подредих една стая_{i,j} бързо*

Дали вариантите с пълно съкращение на поясненията ще се възприемат като еквивалентни на пълната конструкция или не, зависи от тяхната семантика.

Както беше отбелязано при частичното съкращение, най-малко поддаващи се на амфиболия са адвербиалните определители с пространствено значение, но дори и при тях не е препоръчително съчинителната предикатна група да е разкъсана, тъй като това намалява сигурността на реципиента, че действително пояснението се отнася и за двете сказуеми, напр.:

- (64) (а) ?*Боядисах в банята и измих косата си*
- (б) *В банята боядисах и измих косата си*
- (в) *Боядисах и измих в банята косата си*
- (г) *Боядисах и измих косата си в банята*

Най-добрите варианти от гледна точка на семантичната еквивалентност са (64б) и (64г) - с абсолютна препозиция или постпозиция на обстоятелственото пояснение.

При останалите адвербиални определители – с темпорална, каузална и т. н. семантика още по-наложително е спазването на условието адвербиалният определител да бъде в абсолютна постпозиция, а съчинителната предикатна група – контактно разположена, за да бъде възприето пояснението не като характеризиращо само едната част на съкратената конструкция, а като общо за цялата повърхнинна структура:

- (65) *Купих и продадох един касетофон евтино*
- (66) *Изчистих и подредих стаята бързо*
- (67) *Изпрах и прострях прането веднага*
- (68) *Уча и помня чужди думи трудно*
- (69) *Мажа и лъскам обувките си всяка сутрин*
- (70) *Обичам и купувам череши много*

Тук трябва да отбележим, че препозицията на наречието (особено при това със семантика за начин), съчетана с глаголи с факултативна обектна валентност, както и с комплексна комуникативна натовареност на допълнението, напр. (66а, 67а), може да доведе до двусмислие и колебание за начина на тълкуване на съкратените варианти. При тях наречието определя само предикатите в първата част. За да бъде премахната амфиболията, нужно е само предикатите да са рематично обособени (вж. 66б).

- (66а) * *Бързо изчистих / и подредих стаята*
- (66б) *Бързо **изчистих и подредих** стаята*
- (67а) * *Веднага изпрах / и прострях прането*

При адвербиални определители с друга семантика вариантите могат да бъдат и достатъчно еднозначно определени и при препозиция на пояснението:

- (68) *Трудно уча и помня чужди думи*
- (69) *Всяка сутрин мажа и лъскам обувките си*

4.0. Заключение. В заключение може да се каже следното. Множеството словоредни реализации на съчинителни конструкции със съкратен обект можем да разделим на две групи: първо, конструкции, неотговарящи на синтактичните правила за пораждање на реч в българския език, и, второ, конструкции, приемливи от граматическа гледна точка, т. е. с потенциална възможност за функционална синонимия. В тази група могат да бъдат обособени две подгрупи. Първата подгрупа предава адекватно семантиката на пълната конструкция. Функционирането на всеки един вариант в речта и фреквентността му зависят от фактори, действащи на структурно, синтактично и комуникативно равнище, но не и в номинативен план. Вариантите от втората подгрупа са семантично нееднозначни поради съкращаването на повтарящия се конституент. Ето защо

те не биха могли да функционират свободно като еквиваленти на пълната конструкция без реализирането на допълнителни условия, премахващи амфиболията. Определящ фактор за възможността или невъзможността за съкращаване на прякото допълнение е референтността на обектните именни групи, която действа в тясна зависимост от глаголната валентност, глаголния вид, лексикалната семантика, синтактичната структура, словоредата, актуалното членение.

Надяваме се, че анализът и направените изводи в това изследване биха допълнили и обогатили опитите на някои езиковеди (вж. Падучева 1973, Ойсоу 1985 и др.) за формулиране на синтактични правила за съкращаване.

ЛИТЕРАТУРА

- Баркалова 1997: П. Баркалова. Българският синтаксис – познат и непознат. Пловдив, 1997.
- Герганов 1976: Е. Герганов. Психометрични методи за проверка и оценка на знания по български език. София, 1976.
- Грамматика 1983: Грамматика на съвременния български книжовен език. Том III. Синтаксис. София, 1983.
- Джонсън 1982: Д. Е. Джонсон. О реляционных ограничениях на грамматики. В: Новое в зарубежной лингвистике, М., 1982.
- Кларк и др. 1977: Н. Clark, Е. Clark. Psychology and Language. New York, 1977.
- Недев 1979: И. Недев. Елипсата в структурата на текста. (Дис.) София, 1979.
- Ойсоу 1985: R. van Oirsow. A Linear Approach to Coordinate Deletion. In: Linguistics 23, 1985.
- Падучева и др. 1973: Е. В. Падучева, Т. К. Лященко. Эллипсис как нулевой анафорический знак. В: НТИ, сер.2, No 5, 1973.
- Пенчев и др. 1998: Т. Бояджиев, И. Куцаров, Й. Пенчев. Съвременен български език. София, 1998.
- Чомски 1969: N. Chomsky. Structures syntactiques. Editions du Seuil, 1969.